

MARIA LEWANDOWICZ (Gdańsk)

O prapoczątkach ruchu kodyfikacyjnego w Szwajcarii w XVIII w. w świetle traktatu Johanna Jakoba von Leua

I. O szwajcarskim ruchu kodyfikacyjnym możemy mówić w zasadzie od połowy XIX w., kiedy Szwajcaria, zyskując status niepodległego i neutralnego państwa, przystąpiła do budowy spójnego systemu prawnego na drodze konstytucji, a następnie poprzez ustawy kompleksowo regulujące określone obszary życia społecznego. W szwajcarskiej historii był to okres szczególny, ponieważ po raz pierwszy kraj ten przystąpił do działania jako państwo związkowe, a nie luźny związek kantonów¹. Niewątpliwy sukces pierwszej ogólnoszwajcarskiej kodyfikacji w postaci Kodeksu cywilnego (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch* – ZGB) przyćmił wcześniejsze próby unifikacji prawa podejmowane w tym kraju. Sama idea kodyfikacji prawa dla obszarów całego Związku pojawiła się jednak zdecydowanie wcześniej, już w XVIII w., za sprawą zuryskiego uczonego – Johanna Jakoba von Leua² i jego dzieła *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht, darinn der XIII. und Zugewanten Lobl. Städt un Orten der Eydgenossenschaft Stadt- und Land-Gesetze vorgestellet und mit Anmerkungen erläutert werden*. Była to pierwsza w historii Szwajcarii próba zebrania i przedstawienia całości obowiązujących norm prawa

¹ J. Dierauer, *Geschichte der Schweizerischen Eidgenossenschaft*, t. V, cz. II, Gotha 1922, str. 573 nn.

² Johann (Hans) Jacob Leu (1689-1768) był synem protestanckiego radnego miejskiego w Zurychu. W 1707 r. J.J. Leu rozpoczął naukę na Uniwersytecie w Marburgu. Po ukończeniu studiów udał się na tzw. Kavaliers-Tour (wycieczkę kawalerską), w trakcie której odwiedził prof. Samuela Stryka, wykładowcę *usus modernus pandectarum* na Uniwersytecie we Frankfurcie na Odrę, w Wittenberdze i w Halle i Thomasiusa, wybitnego teoretyka prawa naturalnego. Leu kontynuował swoją podróż odwiedzając Heinricha Cocceji, autora *Juris publici prudentia*, i Leibniza w Hanowerze. Z Niemiec udał się do Holandii i Paryża, gdzie wysłuchał wykładów o Instytucjach Justyniana. Na początku 1709 r. Leu wrócił do ojczyzny, gdzie obejmował po kolei różne funkcje urzędnicze.

prywatnego Dawnej Konfederacji³ (*alte Eidgenossenschaft*)⁴. Dzieło von Leua zasługuje na uwagę, ponieważ była to najstarsza szwajcarska kompilacja prawa prywatnego, nosząca znamiona systematyzacji zebranego materiału normatywnego i jego naukowego opracowania⁵.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie dzieła von Leua z perspektywy jego znaczenia dla ewolucji nauki prawa i ustawodawstwa szwajcarskiego. Główny nacisk pracy został położony na przybliżenie walorów treściowych i metodologicznych opracowania, co zdeterminowało korzystanie w pracy

³ Okres Dawnej Konfederacji przypada na lata 1291-1798. Analizowany przez Jakoba von Leua obszar ustawodawczy obejmował tereny tzw. Związku Trzynastu Miejscowości (*Bund der alten dreizehn Orte*), istniał w latach 1513-1798 i w jego skład wchodziły: Zurych, Berno, Lucerna, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Glarus, Bazylea, Fryburg, Solura, Szafuza i Appenzel (M. Aleksandrowicz, *System Prawny Szwajcarii. Historia i Współczesność*, Białystok 2009, str. 25-28).

⁴ F. Elsener, *Jurisprudenz in der Stiftsbibliothek Einsiedeln vom 16 bis ins 18 Jahrhundert*, Stans 1958, s. 48.

⁵ Warto podkreślić, że zainteresowanie naukowym opracowaniem rdzennego, nadal surowego i nieusystematyzowanego materiału prawnego pojawiło się powszechnie już w XVII w. Wówczas to „idea unifikacji prawa, systematyzacji materiału prawnego i kompletności zespołu obowiązujących norm, których realizacja możliwa jest tylko w drodze prac kodyfikacyjnych, staje się podstawowym artykułem wiary nie tylko prawników-reformatorów, lecz i zwolenników uporządkowanego, choć konserwatywnego stanu prawnego” (S. Salmonowicz, *Kodyfikacje i myśl kodyfikacyjna XVII i XVIII wieku*, Dzieje Kodyfikacji Prawa. Materiały na konferencję historyków prawa w Karpaczu, (b.m.w.) 1974, s. 135). Zgromadzony i opracowany zgodnie z tym założeniem materiał prawny można określić już mianem kodyfikacji.

Samo pojęcie kodyfikacji jest nieostre, choć wzorem J. Benthama, najczęściej opisuje się je jako kompletne i wyłączone źródło prawa gwarantujące jednostkom pewność ich praw i obowiązków. Taki kodeks zapewniał unifikację prawa, jak też porządkował stosunki społeczne i gospodarcze zgodnie z założeniami panującego (W. Uruszczak, *Europejskie kodeksy prawa doby Renesansu*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” (CPH), 1988, z. 1, s. 60). Jak słusznie jednak zauważa W. Uruszczak takie rozumienie terminu kodyfikacji i kodeksu stwarza sztuczną granicę na linii ewolucji prawa. Działalność polegająca na tworzeniu kodeksów prawa stanowi bowiem zjawisko o wiele starsze, aniżeli epoka oświecenia, zwana także „wiekiem kodyfikacji” (K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 28).

Wyraźne dążenia do stworzenia dzieł, które służyłyby przede wszystkim poznaniu prawa i jego łatwiejszemu zastosowaniu w praktyce, dzięki zebraniu go w jedną księgę, zarysowują się już od XVI w., tj. w dobie odrodzenia. Kodeksy renesansowe znacząco różniły się między sobą, co nie oznacza, że nie można wskazać na ich pewne cechy wspólne. Po pierwsze realizowały one ideę ciągłości prawa, stając się przede wszystkim źródłami poznania prawa od dawna istniejącego. Zadaniem kodeksów nie było zbudowanie systemu prawa niejako od początku, *ex nihilo*, ale zebranie dotychczas obowiązujących źródeł prawa w pewną całość. Posługiwano się szerokim materiałem źródłowym, jak dawniejsze zbiory prawa, dokumenty urzędowe, spisy prawa zwyczajowego już istniejące, albo sporządzone dla celów kodyfikacji, czy księgi sądowe bądź innego rodzaju zbiory precedensowych wyroków sądowych (W. Uruszczak, op. cit., s. 83).

Redaktorzy kodyfikacji częstokroć sięgali także do praw uczonych, tj. do prawa rzymskiego i kanonicznego (W. Uruszczak, op. cit., s. 83). Była to forma naukowego uzasadnienia tekstu odwołaniem do autorytetu zarówno rzymskich jurystów, jak i innych wybitnych myślicieli wieków późniejszych. Jednocześnie była to najprostsza metoda uzupełnienia luk w prawie rodzimym, dzięki „przeszczepieniu” gotowych rozwiązań normatywnych przede wszystkim z kodeksu Justyniana, ale także z przepisów prawa kanonicznego.

z metody opisowej i filologicznej w zakresie opisu ogólnej charakterystyki *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht...* i analizy jej treści. W pewnym stopniu wykorzystana została także metoda porównawcza w zakresie oceny znaczenia dzieła na tle źródeł poznania prawa, które powstały w zbliżonym okresie w innych obszarach Europy, a także metoda aksjologiczna stanowiąca niezbędne tło dla zrozumienia pochodzenia wykorzystanych przez Leua norm prawnych.

Założony cel pracy wymaga dokonania próby klasyfikacji *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht...* do określonego typu źródeł poznania prawa, w szczególności do grupy źródeł kodeksowych. Konieczność przeprowadzenia tej próby wynika już z tytułu pracy, odnoszącego się do ruchu kodyfikacyjnego, jednak z wyraźnym zastrzeżeniem, że chodzi o jego prapoczątki, a zatem o niedojrzałą jeszcze formę idei zebrania w pewną całość materiału normatywnego dotyczącego określonej sfery funkcjonowania jednostki i społeczeństwa. Należy jednak podkreślić, że przeprowadzenie pogłębionych studiów w zakresie idei, celów, metod i znaczenia „kodyfikacji”⁶ jako metody ustawodawczej dalece wykracza poza sferę badań poruszanych na kartach niniejszej pracy. Dla potrzeb porządku terminologicznego pracy przyjąłam za wiodące stanowisko W. Uruszczaka mówiące o tym, że „kodeks” i „kodyfikacja” należą do grupy pojęć o historycznie zmiennej treści⁷ i że kodeksem jest również pisany zbiór prawa (księga), komunikujący treść norm prawnych, obejmujący całość lub znaczną część systemu prawa danego państwa, uznany na mocy aktu ustawodawczego (*ex lege*) lub zwyczaju (*ex consuetudine*) za obowiązujące źródło (poznania) prawa⁸. Te cechy „kodyfikacji” zostały spełnione przez pracę Hansa Jakoba von Leua, który zebrał obowiązujące w Szwajcarii prawa w całość i przedstawił je w formie kompendium prawa prywatnego.

II. Prowadzenie rozważań nad treścią i systematyką dzieła Hansa Jakoba von Leua wymaga uprzedniego sprecyzowania tego, co autor tekstu rozumiał pod pojęciem prawa, ponieważ będzie to pomocne w wyjaśnieniu obszaru i treści zagadnień ujętych w *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht...* Sam redaktor kompendium rozpoczął przedstawienie ustawodawstwa prawa prywatnego Dawnej Konfederacji od definicji prawa. Był to zabieg o tyle oryginalny, że w literaturze prawniczej XVIII w. dominowało przywiązanie do definicji sprawiedliwości na wzór Instytucji Justyniana. W niemniejszym

⁶ Szerzej o kodyfikacji: S. Salmonowicz, *Od Justyniana do Kodeksu Napoleona. Rozważania nad problematyką zbiorów prawnych feudalnej Europy*, „CPH”, 1969, z. 1, s. 183 nn.; idem, *Narodziny nowożytnej myśli kodyfikacyjnej w Europie*, „CPH”, 1977, z. 1, s. 77-104; A. Wolf, *Gesetzgebung und Kodifikationen*, [w:] *Die Renaissance der Wissenschaften im 12 Jahrhundert*, red. P. Weimar, Zurych–Monachium 1981; W. Szafrński, *Pojęcie kodyfikacji w ujęciu historycznym*, [w:] *Prawo wobec wyzwań współczesności*, red. P. Wiliński, t. II, Poznań 2005, s. 107 nn.

⁷ C. Varga, *Codification as socio-historical phenomenon*, Budapeszt 2011, s. 19-20.

⁸ W. Uruszczak, op. cit., s. 62-63.

zakresie opierano się także na rozważaniach dotyczących naczelných zasad prawnych i ich pochodzenia, a nie na esencjonalnym stwierdzeniu, że prawem jest to, co jest „dozwolone, nakazane i zakazane”⁹. Leu uważał bowiem, że prawem jest to, co jest dozwolone, nakazane lub zakazane. Jego zdaniem jest to również możliwość przyznania bądź odebrania całemu lub części społeczeństwa, albo jednostce, prawa lub wolności, stwierdzenia istnienia obowiązku, czy zobowiązania¹⁰.

Dzieło Leua miało służyć nie tyle stworzeniu *Iuris Civilis Helvetici*¹¹ od podstaw, ale dostarczeniu społeczeństwu spójnego źródła poznania prawa¹². Zgodnie z tym założeniem autor zebrał spisane prawa miejskie i wiejskie, ustawy, rozporządzenia, edykty i wszelkie inne normy prawa cywilnego, takie jak prawo naturalne, prawo boskie, prawo rzymskie, kanoniczne wsparte stanowiskiem *Autoribus* (m.in.: *Brunneman*, *Carpzovio*, *Struvio*, *Schiltero*, *Hubero*, *Hoppio*, *Philoparho*¹³).

Opracowanie pod względem treściowym i metodologicznym tak obszernego materiału zasługuje na uznanie. XVIII w. w Szwajcarii był nadal okresem głębokiego partykularyzmu terytorialnego i stanowości prawa. Jedynym obszarem względnej unifikacji były jednolite ustawy wprowadzone na poszczególnych terytoriach zależnych od miejscowości związkowych, jak np. ustawa zrównująca prawo małżeńskie w stanie ewangelickim¹⁴. Biorąc pod uwagę obszerność i zróżnicowanie materiału poddanego redakcji, Leu miał w zasadzie dwa sposoby metodologicznego ujęcia tematu. Mógł potraktować materiał normatywny rozdzielnie i dokonać swoistej atomizacji zgromadzonego materiału. W tej sposób powstałoby stosunkowo przejrzyste kompen-

⁹ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht des zürcherischen Bürgermeisters Johann Jakob Leu, Ein Beitrag zur Geschichte der Rechtswissenschaft in der Schweiz des 18 Jahrhunderts*, Wiesbaden 1969, s. 56-57.

¹⁰ „Wann man alles, wormit die Rechts-Lehre umgehet, und was unter dem Nammen eines Rechts oder der Gesetzen vorkommt, genau einsihet, so wird es sich letstlich vornemlich auf das zusammenziehen, was erlaubt, gebotten oder verboten seye, oder was von dem, so über das das ganze Menschliche Geschlecht, oder aber von eint und anderem, so nur über einen und anderen Theil desselben, den Gewalt hat, dem ganzen Menschlichen Geschlecht, einem solch abgesöndernten Theil, Gessellschaft oder jenem Menschen insbesonder, eintweders für ein Recht und Freyheit etwas, wann Sie wollen, zuhaben, zuhun oder auch von anderen zubegehren, ertheilet, oder aber was für ein Pflicht und Verbindlichkeit etwas zuthun und yulassen auferlegt worden seye”.

(J.J. von Leu, *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht, darinn der XIII. und Zugewanten Lobl. Städt un Orten der Eydgenossenschafti Stadt- und Land-Gesetze vorgestellt und mit Anmerkungen erläutert werden*, t.I, Zurych 1727, s. 1-2).

¹¹ Takiego sformułowania użył von Leu we wprowadzeniu do pierwszego tomu do *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht*...

¹² „Der geneigte Leser wolle also solchen allein zu nutzen und ehren des...(nieczytelne) Vaterlands ab Zweckenden Versuch eines *Iuris Civilis Helvetici* günstig aufnehmen (...)”. J.J. von Leu, op. cit., s. XII.

¹³ Ibidem, s. XI-XII.

¹⁴ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht*..., s. 89-90.

dium o obowiązującym prawie w poszczególnych obszarach i stanach Dawnej Konfederacji. Metoda ta jednak nie odpowiadała głównemu założeniu autora *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht...*, aby przedstawić spójny zbiór prawa prywatnego. Właśnie to założenie legło u podstaw decyzji Leua, aby potraktować wewnątrznie zróżnicowane prawo prywatne ówczesnej Szwajcarii w sposób spójny i możliwie jednolity, dążąc tą metodą do budowy *Ius Civile Helvetici*.

Przyglądając się budowie tekstu i systemowi przedstawienia treści, trudno jednak doszukać się spójnej metody. Pierwszą wskazówką co do przyjętej metodologii jest fragment tekstu stanowiący, że „najwygodniej będzie poddać analizie najpierw osoby, ich stan i różnice pomiędzy nimi, następnie rzeczy i ich różne właściwości, a ostatecznie jak ta i inna rzecz z uwagi na zróżnicowanie tych osób w różny sposób, a w szczególności w drodze spadków, testamentu, kontraktu i w inny sposób polubowny, lub z wykorzystaniem czynności procesowych prawnie dostaje się lub jest tracone spod władzy”¹⁵. Z tego opisu wynika, że podstawową kategorią podziału przedstawianego tekstu miał być podział trychotomiczny na 1) osoby, 2) rzeczy, 3) czynności prawne. Dalej jednak redaktor tekstu wyjaśnia, że w pierwszej kolejności w odniesieniu do osób i rzeczy przedstawiany będzie właściwie tylko ich stan i wyraźne zróżnicowanie i dopiero później przy każdej czynności, kontrakcie etc. posiadane przez nie osobliwe prawo¹⁶. W ten sposób dochodzimy do konstatacji, że von Leu przyjął w zasadzie podział dychotomiczny, w którym w pierwszej kolejności rozpatrywane są osoby i rzeczy jako fakty naturalne (osoby jako istoty ludzkie i rzeczy jako przedmioty namacalne) lub społeczne (ludzie należący do określonych stanów i grup społecznych, a co za tym idzie – cieszący się określoną swobodą w zakresie dokonywania konkretnych czynności prawnych), a w drugiej kolejności czynności prawne związane z tymi osobami lub rzeczami. Tezę tę potwierdza dalszy wyciąg z tekstu *Eidgenössisches Stadt- und Land-Recht...* stanowiący, że „po osobach, które są uprawnione do dokonania takich umów kupna sprzedaży, rozważane są rzeczy, które mogą być przedmiotem takiej czynności czy kontraktu”¹⁷. Czynności prawne nie

¹⁵ „Am bequemsten vorgenommen werden, wenn zuerst die Personen und derselben Zustand und Unterschied, demnach die Sachen und derselben verschiedene Beschaffenheit, und letztlich wie ein und andere Sach nach der Verschiedenheit der Personen auf verschiedene Weise und sunderlich durch Erbschafften, Testament, Contract und andere Weg gütlich oder auch durch Process-Übungen techtlich in aussert eines Gewalt gelangen thugind in genaue Untersuchung gezogen wird (...)”. J.J. von Leu, op. cit., s. 53.

¹⁶ „Vorderist in Ansehung der Personen und Sachen eigentlich nur deren Zustand und klare Verschiedenheit (...) bey jeder Handlung, Contract etc. Ihr absonderliches hierbey habendes Recht”. Ibidem, s. 54.

¹⁷ „Nach denen Personen, welche solche Kauff- und Vekauff- Handlungen und Contract vorzunehmen befügt sind, kommen sodann zubetrachten vor die Sachen, um welche die Handlungen und Contract errichten werden mögen oder nicht”. Ibidem, t.III, s. 336.

stanowią zatem, według Leua, samoistnej materii prawnej, ponieważ występują zawsze w związku z osobami uprawnionymi do ich dokonania bądź też z rzeczami jako przedmiotami obrotu.

Podstawowym problemem tej systematyki jest nieostrość zaproponowanej dychotomii. Mówiąc bowiem o czynnościach prawnych dotyczących rzeczy, należy odwołać się także do przepisów o osobach jako podmiotach uprawnionych do obrotu nimi. Przy jednym zagadnieniu musimy zatem analizować normy zaliczane, zgodnie z przyjętą przez Leua systematyką, zarówno do pierwszej, jak i drugiej grupy podziału metodologicznego. Poza niejasnym podziałem rzeczowym materiału prawnego pojawia się dalsza konsekwencja przyjętej metodologii, a mianowicie znaczna liczba powtórzeń występujących w tekście. Biorąc pod uwagę wiodące założenie autora kompendium, że redagowany tekst miał służyć kompleksowemu zapoznaniu się z obowiązującym prawem, przyjęta metodologia znajduje uzasadnienie, choć należałoby może raczej stwierdzić – „usprawiedliwienie”. Jednak znaczna liczba powtórzeń przełożyła się na obszerność tekstu (cztery tomy, każdy po około 700-800 stron tekstu) i brak jego przejrzystości, a co za tym idzie – był on trudny do stosowania w praktyce.

III. Od strony treści Leu starał się zachować spójność opracowywanego materiału. Dlatego też podzielił tekst na cztery główne części. Księgę pierwszą poświęcił zagadnieniom prawa, ustaw i osób, pozostałe księgi obejmują problematykę osób i czynności prawnych z pominięciem prawa spadkowego¹⁸ i procesowego. Podział ten, choć nieostry, pozostaje w zgodzie z założeniem kodyfikacyjnym redaktora, jakim było spójne przedstawienie całego obowiązującego ustawodawstwa w podziale na osoby i rzeczy z jednoczesnym wskazaniem, jak mają się poszczególne czynności prawne do tych osób lub rzeczy. Była już o tym mowa powyżej.

Zarysowując kwestie związane z osobami, von Leu charakteryzuje istotę osobowości prawnej jednostek, następnie opisuje status prawny związków osób, małżeństw, stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi, wspólnoty domowej, porusza zagadnienia związane z opieką, by ostatecznie skupić się na kwestiach osobowości prawnej wspólnot społecznych, do których zalicza kolegia i korporacje. Widać tu wyraźny podział analizowanej materii na badanie istoty

¹⁸ Brak prawa spadkowego w *Stadt- und Landrecht* nie powinien jednak dziwić. Johann J. von Leu doprowadził do uchwalenia w 1716 r. jednolitej ustawy o prawie spadkowym: *Erb-Recht der Staat Zürich*, która zastępowała dotychczasowe prawo spadkowe obowiązujące w obszarze kantonu Zurychu. Co zastanawiające, Gottlieb Emmanuel Haller cytuje w swoim dziele *Bibliothek der Schweizgeschichte*, będącym swoistym spisem prawa obowiązującego w poszczególnych obszarach Szwajcarii do XVIII w., jedynie projekt powszechnego szwajcarskiego prawa spadkowego: *Entwurf eines allgemeinen schweizerischen Erbrecht*, pomijając ustawę von Leua milczeniem. Zob. G.E. Haller, *Bibliothek der Schweizgeschichte*, Berno 1785-1788, s. 399.

osobowości prawnej poszczególnych osób i występujących form zrzeszania się ich¹⁹.

Podążając za celem możliwie jasnego przedstawienia prawa szerokiemu kręgowi odbiorców w sposób, który pozwoli na swobodne korzystanie z kompendium jako źródła poznania prawa, architekt tej „prakodyfikacji” zdecydował się raczej na antropologiczno-socjologiczny sposób przedstawienia człowieka jako podmiotu prawa, aniżeli za pomocą charakterystyki zgodnej z metodologią justyniańską²⁰. Dowodem tego twierdzenia może być chociażby tytułatura poszczególnych działów dotyczących zagadnień osobowości prawnej jednostek: „Osoby i rozważania o nich prowadzone pod kątem ich naturalnego stanu w świetle urodzenia, płci i wieku”²¹; „O różnicach pomiędzy osobami w świetle natury ich usposobienia”²²; „Rozważania o osobach pod kątem natury ciała i o tego i owego stanie szczęścia i nieszczęścia (...) i innych właściwościach zewnętrznych i wewnętrznych”²³. Przy tej okazji można by spodziewać się, czy oczekiwać, że Leu podejmie temat dotyczący opieki, jako że jest on bezpośrednio związany ze stanem fizycznym i umysłowym człowieka. Przyjęta jednak przez Leua budowa kodeksu spowodowała konieczność przeniesienia tych rozważań do drugiej księgi, jako że zagadnienie opieki dotyczy związku pewnych osób, nie zaś jednostki jako indywiduum. Budowa taka, choć uzasadniona w świetle założeń początkowych Leua, w momencie odbioru tekstu stanowi poważne wyzwanie.

Kluczowy element rozważań nad jednostką jako podmiotem prawa stanowi omówienie zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych. Leu podkreślił, że stanowisko poszczególnych ustawodawców wobec zdolności prawnej bazuje w danych obszarach Związku na „konkretnych realiach społecznych”. Redaktor nie rozwinął dalej tej myśli, co utrudnia sprecyzowanie danego zagadnienia. Wskazał jednak, że definiowanie zdolności prawnej we wszystkich obszarach ustawodawczych ściśle łączy się z pytaniem o początek zdolności prawnej. Leu nawiązał w tym miejscu do rozwiązań pochodzących z prawa rzymskiego i potwierdził istnienie powszechnej zasady, zgodnie z którą dla stwierdzenia zdolności prawnej *nasciturusa* przyjmowano fikcję, że dziecko już przyszło na świat żywe, pod warunkiem, że zaistniało inne

¹⁹ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht...*, s. 127.

²⁰ F.S. Ott, *Leben des Zürcherischen Bürgermeisters Johann Jakob Leu, geb. 1689, gest. 1768, 25 Neujahrsblatt zum Besten des Waisenhauses in Zürich auf das Jahr 1862*, Zürich 1862, s. 18.

²¹ „Personen und derselben Betrachtung nach ihrer natürlichen Beschaffenheit in Ansehung der Geburt, Geschlecht und Alter”, J.J. von Leu, op. cit., t. I, tytuł III, s. 53-68.

²² „Von der Personen Unterschied in Ansehung ihrer Gemütsbeschaffenheit”, ibidem, t. I, tytuł IV, s. 69-87.

²³ „Der Personen Betrachtung nach ihrer Leibs-Beschaffenheit und eint und anderem Glücks- und Unglücksstand (...) und anderen äusserlichen und innerlichen Eigenschaften”, ibidem, t. I, tytuł V i VI, s. 86-121.

zdarzenie prawne dające podstawę do przyjęcia tejże fikcji²⁴. W pozostałych przypadkach kompendium Leua stanowiło, że początek zdolności prawnej następował z chwilą urodzenia się dziecka żywego. Uznanie dziecka za żywe prawnie następowało z chwilą, gdy dziecko wydało z siebie głos (*Zu einem Merckzeichen eines Lebenden Kindes fesst das Sächsische Weichbild und beweiset, wann das geborne Kind seine Stimm in den vier Wänden verlaublichet*) lub w jakikolwiek inny sposób wykazało oznaki życia, co zostało potwierdzone przez zaprzysiężonych świadków (*wann auch ein Kind schon nicht schreyet, gleichwohl sonst ein Zeichen des Lebens von sich gibt, und solchen mit beeydigten Zeugen zubeweisen*)²⁵.

Wiele miejsca Leu poświęcił postanowieniom dotyczącym wieku osób i związanym z nimi pytaniami o zdolność podejmowania decyzji, pełnoletniość, zdolność do czynności prawnych i zdolność deliktową²⁶. Przywołał w tym celu wyciąg z najważniejszego ustawodawstwa związkowego, posiłkując się stanowiskiem uczonych w prawie, np. Grocjusza. W rozważaniach wstępnych autor wyjaśnił, dlaczego wiek jest przedmiotem rozważań prawnych. Stwierdza on, że przyjęta przez poszczególnych ustawodawców granica wieku wyznacza punkt, do którego człowiek nie posiada wystarczającego rozsądku i doświadczenia, by móc samodzielnie sobą rządzić i prowadzić własne sprawy.

Choć granica wieku poszczególnych okresów życia, mających znaczenie dla zdolności do czynności prawnych, była w poszczególnych ustawodawstwach wyraźnie określona, w dowód czego redaktor kodyfikacji powołał bezpośrednio wybrane ustawodawstwa związkowe, np.: *Stadt Gerichts Ordn.* part. III § 7.8. VII § 1, *Zürich Erb-Recht* p. 2 art. 9, *Walliss Statuta* c.56, *Genf.Edits Civilis* tit.13 art. 29, *Wetsten. Collat. Jur. Roman. & Basileens.* cap. 2, p.24., to wyjaśniając przepisy, Leu stanął na stanowisku, że zdolność do dokonania poszczególnych czynności prawnych powinna podlegać ciągłej ewaluacji. Zawarte w ustawach granice wieku stanowią jedynie orientacyjne wskazanie, kiedy osoba powinna cechować się przymiotami, które są potrzebne do realizacji konkretnych zamierzeń prawnie doniosłych. Te umowne granice wieku małoletniości, pełnoletniości czy dojrzałości opierają się na wewnętrznych doświadczeniach władz obszarów i kantonów, i stanowią jedynie domniemanie, nie zaś sztywną granicę. Przesuwanie granicy pełnoletniości prawnej w dół stanowi, według Leua, prerogatywę władz zwierzchnich danego obszaru. Aby działanie takie było jednak uzasadnione, konieczne jest

²⁴ „Und wann das Kind annoch in Mutterleib ist, selbiges noch vor kein Mensch gehalten, und nur quodammodo esse, etwelcher massen seyn gennenet, jedoch in allen Sachen, welche zu seinem Nutzen und Vortheil gereichen, für schon gebohren gehalten, und ihme alle Recht bis zur Zeit der Geburt, wann je die Sachen aufgeschoben werden können, aufbehalten; doch dass im Fall solche Leibs-Frucht nicht lebend an die Welt kommt, alle solche verhoffte und aufbehaltne Recht verschwinden und aufhören”, *ibidem*, t. I, s. 55-56.

²⁵ *Ibidem*, s. 56.

²⁶ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht...*, s. 134.

spełnienie szeregu warunków przez ubiegających się o to, w tym wykazanie się bogobojnością, rozumnością i kulturą obyczajową²⁷. Cechy te musiały być potwierdzone przez dwóch świadków. W przypadku braku odpowiednich dowodów, ustawowa granica wieku była wiążąca.

Opisując zdolność do czynności prawnych, Leu przyjął szeroką perspektywę badawczą, nie ograniczając się jedynie do przepisów prawa prywatnego. W wielu miejscach można odnaleźć nawiązania do karnoprawnej zdolności deliktowej, do przepisów karnych dotyczących granicy wieku ofiar przestępstw przeciwko obyczajności, jak też do przepisów proceduralnych, w tym granicy zdolności do bycia świadkiem w procesie, czy do zdolności do zaprzysiężenia, jak i do realizacji praw obywatelskich²⁸. W podobny sposób realizowany jest opis pozostałych cech człowieka jako podmiotu prawa, w tym w szczególności jego usposobienia (*menchliches Gemüth*)²⁹, posiadanej wiedzy i doświadczenia bądź ich braku³⁰.

IV. Cały wykład na kartach *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht* o prawie prywatnym osiemnastowiecznej Szwajcarii jest silnie wsparty cytowaniami z literatury prawniczej. W swoim kompendium Leu przywołuje ponad tysiąc pism pochodzących od więcej niż sześciuset autorów. Zdecydowana większość cytowań pochodzi z Biblii, od antycznych pisarzy okresu klasycznego, z prawa rzymskiego i kanonicznego, a także z pism glosatorów (według szacunków liczba cytatów w tekście sięga ponad 25 000)³¹. Deklaracja Leua, złożona we wstępie do kodeksu, że zredagowany przez niego zbiór ustawodawstwa będzie obejmował prawo cywilne miejskie i wiejskie obowiązujące na terenach związkowych, terenach stowarzyszonych i podległych, nie doczekała się realizacji w praktyce. Bez wyraźnego uzasadnienia w tekście znajdują się odwołania do wybranych tylko terenów z całkowitym pominięciem ustawodawstwa obowiązującego w pozostałych częściach Związku.

Biorąc za podstawę rozważań trzynaście miejscowości związkowych, 3/5 wszystkich cytatów i wyciągów źródłowych pochodzi z ustawodawstwa Zurychu, Berna, Lucerny, Bazylei, Szafuzy i Glarus. Pozostałe siedem miej-

²⁷ „Obgleich solche Zeit auch abgekürzt werden kann durch erhaltung veniae aetatis und Nachlassung dierser Zeit, so allein der hohen Lands-Obrigkeits oder denen selbige es überlassen, als da sind die Comitiss Palatini, Pfalß-Grafen gestehet, welche Nachlassung auszuwürken aber ehemals den Personen Männliches Geschlechtes allein in den 20. denen Weibliches Geschlechtes in den 18. Jahr erlaubt gewesen, diesmal aber lediglich an der hohen Lands-Obrigkeit, ob und wann sie einen tüchtig erachtet siene Mittel selbst zuverwalten stehet, doch erforderet wird, daß die Personen so solches verlangen, Männlichen Geschlechtes selbst, die Weiblichen Geschlechtes aber auch durch einen Anwalt, ein Gottsförchtiges ehrliches Gemüth, aufgeweckten Verstand, ehrbare Sitten (...)”, J.J. von Leu, op. cit., t. I, s. 67.

²⁸ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht...*, s. 135.

²⁹ J.J. von Leu, op. cit., t. I, str. 70-85.

³⁰ Ibidem, str. 80-84, 89-100, 145-148, 171-177.

³¹ C. Soliva, *Ein Beispiel zürcherischer Rechtsgelehrsamkeit...*, s. 38.

scowości związkowych, stanowiących jednak większość Związku, zostało wspomniane tylko około dwieście dwadzieścia razy, czyli ich ustawodawstwo było powoływane w 1/15 wszystkich przypadków odwołań źródłowych. Pozostałą część cytowań z prawa związkowego stanowiły cytaty z prawa obowiązującego w miejscowościach stowarzyszonych ze Związkiem (*zugewandte Orte*)³².

Wybiórcze potraktowanie materiału źródłowego przełożyło się na nie do końca reprezentatywne przedstawienie szwajcarskiego ustawodawstwa. Tytuł kodeksu „Związkowe prawo miejskie i wiejskie” było więc bardziej życzeniem autora tekstu, aniżeli rzeczywistym odzwierciedleniem treści. Pisząc o prawie małżeńskim, Leu powołał się wyłącznie na prawo obowiązujące w kantonach protestanckich³³. Prawdopodobnym uzasadnieniem tego był fakt, że w tych miejscowościach prawo było zunifikowane ustawą o zrównaniu prawa małżeńskiego (*Angleichung des Eherechts*), a zamierzeniem Leua było przedstawienie związkowego prawa prywatnego jako spójnego *Ius Civile Helvetici*. Jednolite ustawodawstwo na obszarze więcej niż jednej miejscowości poniekąd broniło samodzielnie tezy o istnieniu helweckiego prawa prywatnego, legitymując jednocześnie działania Leua dokonującego próby kodyfikacji prawa związkowego.

Trudno jednak znaleźć uzasadnienie dla przedstawienia ograniczeń własności nieruchomości wyłącznie na przykładzie prawa obowiązującego w Szafuzie, Mühlhausen, Genewie, Bernie i Biel, gdy sam autor przyznaje, że materiał ustawodawczy w tym obszarze był szeroki. We wstępie do tytułu XXVI Tomu III *Eidgenössisches Stadt- und Landrecht* Leu stwierdza, że „znajdują się nie tylko różne ustawy i prawa dotyczące budynków i domów w całości, ale także dotyczące różnych wyżej... ich wymienionych części”³⁴. Ustawodawstwo związkowe w obszarze prawa nieruchomości stanowiło mozaikę partykularnych praw regulujących poszczególne wycinki zagadnień prawnych, związanych czy to z samą nieruchomością, czy to z jej częściami składowymi bądź przynależnościami. Leu natomiast opiera swój opis jedynie na *Schaffhausen Marck. Ordnung, Mühlhausen Baurecht, Genfer Edits Civilis anno 1713, Berner Stadt- Gerichts Satzungen, Biel Satzungen*³⁵. Jeszcze bardziej wybiórczo potraktował Leu przepisy dotyczące dodatkowych porozumień umownych przy umowie kupna, czy przepisy dotyczące umowy zlecenia, gdzie przytoczył wyłącznie prawo obowiązujące w Bazylei³⁶.

³² Ibidem, str. 143.

³³ Ibidem, str. 144.

³⁴ „Es finden sich aber nicht nur verschiedene Gesetze und Ordnungen in Ansehung der Gebäuden und Häuser insgemein, sondern auch über die verschiedene oben (...) angezeigte Theil derselben (...)”, J.J. von Leu, op. cit., t. II, s. 569.

³⁵ Ibidem, s. 569-574.

³⁶ *Basel Statut. Part. 2 titl. II*; J.J. von Leu, op. cit., t. III, s. 403 nn.

V. Dzieło Leua początkowo spotykało się z pozytywnym, wręcz entuzjastycznym odbiorem. Doskonałym tego przykładem są wypowiedzi pewnego berneńskiego uczonego Gottlieba Emanuela von Hallera, który w swojej *Bibliothek der Schweizer-Geschichte* stwierdził, że w *Eidgenössisches Stadt und Landrecht...* została zawarta „niewiarygodna liczba kodeksów, z reguły jeszcze niewydana drukiem i bez podstawy trzymana w tajemnicy”³⁷.

Wraz jednak z rozwojem sztuki legislacyjnej i coraz większym zainteresowaniem sztuką kodyfikacji pojawiły się także głosy krytyki. Autorem jednego z nich był Johann Caspar Bluntschli – autor *Staats und Rechtsgeschichte der Stadt und Landschaft Zürich (Historii prawa i ustroju miasta i wsi Zurychu)* i twórca kodeksu prawa prywatnego Kantonu Zurychu z lat 1853-1855 (*Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich – PGB*). Wypowiadając się w sprawie stanu prawa i nauki w XVIII w. w Szwajcarii, Bluntschli stwierdził, że jedyną książką prawniczą tamtego okresu, która przedstawiała jakąkolwiek wartość, była właśnie książka *Eydgenössische Stadt- und Landrecht* Leua, zawierająca osobliwą, bezkrytycznie przyjętą mieszaninę twierdzeń prawa rzymskiego, kanonicznego, niemieckiego i prawa natury. Książka byłaby, jego zdaniem, całkowicie bezużyteczna, gdyby nie to, że znajdowały się w niej przedruki ustępów ze statutów szwajcarskich³⁸.

Twierdzenia Bluntschliego należy traktować jednak z pewną dozą rezerwy. Negatywne świadectwo, jakie wystawił Leuowi, wynikało nie tyle z krytycznej analizy tekstu, ale przede wszystkim z głębokiego przekonania o słuszności poglądów historycznej szkoły prawa, której Bluntschli był gorącym zwolennikiem. Należał on do radykalnie germanizującego odłamu historycznej szkoły prawa, która głosząc potrzebę wskrzeszenia prawa rdzenie niemieckiego i wszechstronnego opracowania go w doktrynie, jednocześnie zwalczała teorię recepcji prawa rzymskiego *in complexu*³⁹. W *Staats und Rechtsgeschichte...* Bluntschli dowodził m.in., że romanistyczny element instytucji prawnych Zurychu ma zdecydowanie mniejsze znaczenie aniżeli element germański, i że tak na prawdę prawo zuryckie jest bardziej niemieckie niż prawo obowiązujące w samych Niemczech⁴⁰.

³⁷ „Die ins Unglaubliche gehende Zahl der Gesetzbücher, ist noch meistens ungedruckt, und wird ohne Grund geheim gehalten... Die Gesetze, so die innere Einrichtung jeder Regierung bestimmen, durfte ich nicht anzeigen, ohne mich einer Obrigkeitlichen Ahndung auszusetzen”. G.E. von Haller, *Bibliothek der Schweizer-Geschichte*, t. 4, Berno 1785-1788, s. 393.

³⁸ „Das einzige juristische Buch von einiger Bedeutung, das Eydgenössische Stadt- und Landrecht von Leu (IV Theile, Zürich 1727-1746 enthält ein wunderliches Gemische von römischen, kanonischen, deutschen und naturrechtlichen Sätzen ohne alle Kritik und wäre ganz unbrauchbar, wenn nicht zahlreiche echte Stellen aus schweizerischen Statuten darin abgedrückt wären”. J.C. Bluntschli, *Staats- und Rechtsgeschichte der Stadt und Landschaft Zürich*, t. 2, Zurych 1839, s. 46.

³⁹ K. Sójka-Zielińska, *W sprawie oceny...*, s. 132.

⁴⁰ J.C. Bluntschli, op. cit., s. VII.

Krytyka Bluntschliego dotycząca zebrania i „wymieszania” prawa niemieckiego, rzymskiego, kanonicznego i naturalnego przez Leua była nie do końca przemyślana. Zarzut ten jest zasadny wyłącznie wobec braku uporządkowania i naukowego opracowania przytaczanych źródeł prawa, ale nie powinna odnosić się do samego faktu uznania tych źródeł jako istniejących i wykorzystywanych w szwajcarskim czy zuryskim obrocie prawnym. Bluntschli wykorzystał bowiem ten sam zasób źródłowy (może za wyjątkiem prawa kanonicznego) przy opracowywaniu kodeksu prawa prywatnego kantonu Zurychu. Zrobił to w zdecydowanie mniejszym stopniu niż Leu i dostosował posiadaną wiedzę do realiów społecznych i politycznych Zurychu XIX w., co nie zmienia faktu, że wsparł się prawem rzymskim i naturalnym, zarzucając jednak niestosowność takiego zabiegu wyłącznie Leuowi. Jak słusznie skonstatawał C. Soliva, krytykę Bluntschliego trzeba złożyć na karb dumy z dorobku naukowego własnego pokolenia, które w poczuciu wysokiej wartości własnej jednocześnie neguje również wartościowy dorobek pokoleń przeszłych⁴¹.

W zdecydowanie mniej krytycznym tonie wypowiadał się o dziele Leua Alloys von Orelli, autor monografii poświęconej szwajcarskim szkołom prawa i literaturze prawniczej od końca średniowiecza do powołania uniwersytetów w Zurychu i Bernie. Wprawdzie zaznaczył, że książka na pierwszy rzut oka jest napisana w sposób niesmaczny i w złym guście (*wohl erscheint das Buch auf den ersten Blick geschmacklos und ungeniessbar*)⁴², gdyż czerpie z wszelkich możliwych źródeł, tj. z instytucji justyniańskich, praw miejskich, wiejskich, z lokalnych statutów niemieckich, francuskich i łacińskich. Mimo tego docenił ogrom pracy Leua włożony w stworzenie tego dzieła. Pisał on: „To wręcz niepojęte, jak zuryski mąż stanu o tak doskonałej pozycji mógł znaleźć czas i wolną chwilę dla wykonania tak imponującej pracy”⁴³. Wraz z leksykonem, także pióra Leua, *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht...* stanowiły niewyczerpane źródło informacji o dziejach Szwajcarii⁴⁴.

W podobnym tonie dorobek Leua komentował Eugen Huber, autor *Systemu i historii szwajcarskiego prawa prywatnego (System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts, Bd.1-4, 1886-1893 r.)* i główny architekt szwajcarskiego kodeksu cywilnego (ZGB). Podobnie jak Bluntschli, Huber dostrzegł mankamenty kompendium Leua stwierdzając, że braki formalne i merytoryczne sprawiają, że jest ona nieznośna dla czytelnika⁴⁵. Jednocze-

⁴¹ C. Soliva, *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht...*, op. cit., s. 48.

⁴² A. von Orelli, *Rechtsschulen und Rechtsliteratur in der Schweiz vom Ende des Mittelalters bis zur Gründung der Universitäten von Zürich und Bern*, Zurich 1879, s. 9.

⁴³ „Ja es ist geradezu unbegreiflich, wie ein zürcherischer Staatsmann von so hervorragender Stellung Zeit und Muße zu solch' gewaltigen Arbeiten finden konnte”, ibidem, s. 10.

⁴⁴ Ibidem, s. 9.

⁴⁵ „Dasselbe für uns so ziemlich ungenießbar machen”, E. Huber, *System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts*, t. I, Basel 1886, s. 2.

śnie podkreślił, że w dziele Leua należy upatrywać wyśmienitego dokonania nauki⁴⁶, ponieważ jego twórca podjął w oryginalny sposób próbę wkroczenia na drogę, która wyprzedzała ówczesne idee o ponad sto lat⁴⁷.

VI. Wydanie jednoznacznego sądu o wartości *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht* Hansa Jakoba von Leua dla rozwoju nauki prawa i procesu kodyfikacji w Szwajcarii jest w zasadzie niemożliwe. Niewątpliwą wartością kompendium Leua było to, że był to pierwszy w dziejach Szwajcarii zbiór, opis i wyjaśnienie obowiązującego na terytorium Dawnej Konfederacji prawa. Rzeczywiście, założenie stworzenia jednolitego *Ius civile Helvetici* było nowatorskie, jednak wyłącznie na skalę szwajcarską. W innych krajach europejskich idea ujednoczenia i usystematyzowania prawa była powszechna i niekiedy z powodzeniem wcielana w życie. Wystarczy w tym miejscu wspomnieć koncepcję W. G. Leibniza, który już w drugiej połowie XVII w. postulował zastąpienie dotychczasowej mozaiki prawnej w Niemczech nowym kodeksem ogólnoniemieckim, opartym na założeniach prawa natury zarówno w zakresie merytorycznym, jak i formalnym⁴⁸. Idea stworzenia jednolitych, usystematyzowanych i kompletnych zbiorów prawa była ponadto realizowana z większym rozmachem i merytorycznie lepszym skutkiem aniżeli *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht* w innych krajach europejskich, czego przykładem są: *Codex Maximilianus Bavaricus Civilis* z 1756 r., *Codex Ludovicianus* z 1762 r. zredagowany dla księcia elektora Hesji Ludwika IX czy *Codex Theresianus* z 1766 r. cesarzowej Marii Teresy.

Na uznanie zasługuje próba wprowadzenia jednolitej, oryginalnej systematyki materiału normatywnego i jego podziału na treść odnoszącą się do osób jako indywiduum, a w drugiej części do osób funkcjonujących w różnych formach ich zrzeszenia. Rzeczywiście, jak na materiał ustawowy osiemnastowiecznej Szwajcarii było to rozwiązanie nowatorskie, choć w skali europejskiej założenie racjonalnej systematyzacji materiału ustawowego było rozpowszechniane już od XVI w. Idea ułożenia prawa w zamknięty system według racjonalnego porządku (*ordo iuris*) promowana była przez jurysprudence humanistyczną, która opierając się na postęпах w zakresie logiki rozumowej, wyniosła do rangi zasady redakcji tekstu hasło: *ius in artem redigere*. Szczególnie rozpowszechniona była metoda ramizmu, nazwana tak od nazwiska jego twórcy – Pierre’a de la Ramee, który postulował przechodzenie w rozumowaniu od generalistów do rozwiązań szczegółowych i oparcie syste-

⁴⁶ „Eine hervorragende wissenschaftliche Leistung erblicken”, ibidem, s. 8.

⁴⁷ „weil der Verfasser hier in ganz origineller Weise einen Weg zu beschreiten versuchte, womit er die zeitigen Ideen um mehr als ein Jahrhundert vorausseilte”, ibidem.

⁴⁸ S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II: *Polska pod zaborami*, Kraków 2002, s. 23.

matyki tekstu na podziałach dychotomicznych⁴⁹. Ponadto podzielenie przez Leua praw na te odnoszące się do jednostek i te odnoszące się do jednostki znajdującej się we współoddziaływaniu ze społeczeństwem wynikało z powszechnie występującego od przełomu XVI i XVII w. klasycznego założenia prawa natury, że człowiek występuje w takim właśnie podwójnym charakterze: jako indywidualna jednostka i jako członek społeczeństwa. Nic, zatem, co przedstawił Leu w swoim *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht* nie stanowiło *novum* dla europejskiej nauki prawa, ale niewątpliwie dzieło to stanowiło kamień milowy dla nauki i stosowania prawa w Szwajcarii w XVIII w.

Podjmując jeszcze próbę zaklasyfikowania dzieła Leua do któregoś z etapów procesu kodyfikacji prawa, należy stwierdzić, że *Eydgenössisches Stadt- und Land-Rech...* bliżej było do odrodzeniowych prakodyfikacji występujących w formie kompendiów, kompilacji i podręczników prawa, których głównym zadaniem było odzwierciedlać zastany stan prawny, a nie budować go, aniżeli do dzieł kodyfikacyjnych Oświecenia.

Niemniej jednak rola, jaką odegrał *Eydgenössisches Stadt- und Land-Rech...* w rozwoju prawa i jego nauki w Szwajcarii była ogromna. Leu jako pierwszy dokonał szerokiego spisu obowiązującego na obszarze Dawnej Konfederacji prawa. Zwrócił uwagę, że prawo rzymskie, mimo iż nigdy nie zyskało w Szwajcarii statusu prawa obowiązującego, to było ono wykorzystywane w praktyce obrotu gospodarczego. To również za jego sprawą doktryna prawa natury stała się elementem konstrukcji prawa, a nie głosem niezrozumiałej filozofii wykładanej na zagranicznych uniwersytetach.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandrowicz M., *System Prawny Szwajcarii. Historia i Współczesność*, Białystok 2009.
- Bluntschli J.C., *Staats- und Rechtsgeschichte der Stadt und Landschaft Zürich*, t. 2, Zurych 1839.
- Dierauer J., *Geschichte der Schweizerischen Eidgenossenschaft*, t. V, cz. II, Gotha 1922.
- Elsener F., *Jurisprudenz in der Stiftsbibliothek Einsiedeln vom 16 bis ins 18 Jahrhundert*, Stans 1958.
- Haller G.E., *Bibliothek der Schweizgeschichte*, Berno 1785-1788.
- Huber E., *System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts*, t. I, Basel 1886.
- Leu von J.J., *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht, darinn der XIII. und Zugewanten Lobl. Städt un Orten der Eydgenossenschaft Stadt- und Land-Gesetze vorgestellt und mit Anmerckungen erläutert werden*, t. I-III, Zurych 1727, 1728, 1730.

⁴⁹ K. Sójka-Zielińska, *Ius publicum – ius privatum* w systematyce prawa w XVI w., CPH 1985, Z. 2, str.175-176

- Orelli von A., *Rechtsschulen und Rechtsliteratur in der Schweiz vom Ende des Mittelalters bis zur Gründung der Universitäten von Zürich und Bern*, Zurych 1879.
- Ott F.S., *Leben des Zürcherischen Bürgermeisters Johann Jakob Leu, geb. 1689, gest. 1768, 25 Neujahrsblatt zum Besten des Waisenhauses in Zürich auf das Jahr 1862*, Zurych 1862.
- Plaza S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym, cz. II: Polska pod zaborami*, Kraków 2002.
- Salmonowicz S., *Kodyfikacje i myśl kodyfikacyjna XVII i XVIII wieku*, [w:] *Dzieje Kodyfikacji Prawa. Materiały na konferencję historyków prawa w Karpaczu*, (b.m.w) 1974.
- Salmonowicz S., *Narodziny nowożytnej myśli kodyfikacyjnej w Europie*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1977, z. 1.
- Salmonowicz S., *Od Justyniana do Kodeksu Napoleona. Rozważania nad problematyką zbiorów prawnych feudalnej Europy*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1969, z. 1.
- Sójka-Zielińska K., *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009.
- Sójka-Zielińska K., *Ius publicum – ius privatum w systematyce prawa w XVI w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1985, z. 2.
- Sójka-Zielińska K., *W sprawie oceny romanistycznego i germanistycznego kierunku szkoły historycznej w niemieckiej nauce prawa I poł. XIX w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1959, z. 2.
- Soliva C., *Das Eidgenössische Stadt- und Landrecht des zürcherischen Bürgermeisters Johann Jakob Leu, Ein Beitrag zur Geschichte der Rechtswissenschaft in der Schweiz des 18 Jahrhunderts*, Wiesbaden 1969.
- Soliva C., *Ein Beispiel zürcherischer Rechtsgelehrsamkeit im 18. Jahrhundert*, Zürcher Taschenbuch auf das Jahr 1968, Zurych 1967.
- Szafrański W., *Pojęcie kodyfikacji w ujęciu historycznym*, [w:] *Prawo wobec wyzwań współczesności*, red. P. Wiliński, t. II, Poznań 2005.
- Uruszczak W., *Europejskie kodeksy prawa doby Renesansu*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1988, z. 1.
- Varga C., *Codification as socio- historical phenomenon*, Budapeszt 2011.
- Wolf A., *Gesetzgebung und Kodifikationen*, [w:] *Die Renaissance der Wissenschaften im 12 Jahrhundert*, red. P. Weimar, Zurych–Monachium 1981.

ON THE PROTOHISTORY OF THE SWISS CODIFICATION MOVEMENT
IN THE 18TH CENTURY IN LIGHT OF THE TREATY
BY JOHANN JACOB VON LEU

Summary

“*Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht, darinn der XIII. und Zugewanten Lobl. Städt un Orten der Eydgenossenschafft Stadt- und Land-Gesetze vorgestellet und mit Anmerckungen erläutert warden*” was the first attempt in the history of Switzerland to compile and present the entire body of norms of private law which were binding in the Old Confederacy (*alte Eidgenossenschaft*). Von Leu’s work deserves particular attention as it constituted the very first Swiss compilation of private law which showed certain signs of systematization of the normative material and its scientific study.

The present article aims to present von Leu’s work from the perspective of its significance to the evolution of legal science and Swiss legislation. The main focus of this work is to shed light on the content and methodological value of the study.

It is virtually impossible to pass an unambiguous judgement on the value of Hans Jacob von Leu’s *Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht* for the development of legal science and for the codification process in Switzerland. The undisputed value of von Leu’s compendium certainly lies in the fact that it was the very first Swiss collection, description and explanation of private law which was binding in the territories of the Old Confederacy. The structure of the work was based on a uniform and original systematic construction which attests to the author’s scientific effort to elaborate on the normative material which would transform the chaos of private particularism into *Ius Civile Helveticum*.

QUELQUES NOTES SUR LE DÉBUT DU MOUVEMENT
DE CODIFICATION EN SUISSE AU XVIIIE SIÈCLE, À LA LUMIÈRE
DU TRAITÉ DE JOHANN JAKOB VON LEU

Résumé

L’ouvrage „*Eydgenössisches Stadt- und Land-Recht, darinn der XIII. und Zugewanten Lobl. Städt un Orten der Eydgenossenschafft Stadt- und Land-Gesetze vorgestellet und mit Anmerckungen erläutert werden*” a été une première tentative de recueillir et de présenter toutes les règles de droit privé de la Vieille Confédération (*alte Eidgenossenschaft*) dans l’histoire de la Suisse.

L’ouvrage de von Leu mérite l’attention parce que c’était la plus ancienne compilation du droit privé suisse portant des traces de la systématisation du matériel normative recueilli et de son traitement scientifique. Cet article vise à présenter les tra-

vaux de von Leu du point de vue de son importance pour l'évolution de la science du droit et de la législation suisse.

L'accent principal a été mis sur la présentation du contenu et de la méthodologie de l'étude. Il est pratiquement impossible de donner un avis clair sur l'importance de « *Eydenössisches Stadt- und Land-Recht* » de Hans Jakob von Leu pour le développement de la science juridique et le processus de codification en Suisse.

La valeur incontestable de l'ouvrage de von Leu consiste dans la matière dont il est composé : dans l'histoire suisse, c'était le premier compendium, description et explication du droit privé de la Vieille Confédération. La construction de cet ouvrage a été basé sur une systématique uniforme et originale qui prouve les tentatives de son auteur de traiter scientifiquement le matériel normatif afin d'effacer le chaos du particularisme juridique de *Ius Civile Helvetici*.

